

Projekta 2.1. apakšaktivitātes "Informatīvā kampaņa "Pilsoniskā līdzdalība un naida novēršana"" tematisko materiālu kopas 3. izdevums "Valsts darbība un uzbūve"

Kāpēc vajadzīga valsts?

Foto: Juris Grundulis

Mūsdienās gandrīz visa planētas Zeme sauszeme, izņemot Antarktīdu, ir sadalīta apmēram 200 valstīs. Latvija ir viena no tām - suverēna valsts, viena no Eiropas Savienības dalībvalstīm. Lai gan valstu pastāvēšana ir objektīva realitāte, tomēr nereti rodas pārdomas: kāpēc ir vajadzīga valsts; kādi ir tās veidošanas elementi; kādi ir valsts mērķi? Šajā izdevumā rosināsim domāt par valsts lomu sabiedrības interešu realizācijā.

Jebkura valsts, balstoties uz tiesisku varu, nodrošina sabiedrības vadīšanu un esošās politiskās iekārtas pastāvēšanu noteiktā apdzīvotā teritorijā. Starptautiskajās tiesībās ar jēdzienu *valsts* saprot sabiedrības veidojumu, kurš sastāv no trim elementiem jeb pamatpazīmēm: 1) teritorija; 2) iedzīvotāji; 3) suverēna vara. *Valsts vara* nozīmē valsts varas nesēja brīvas gribas realizāciju valsts teritorijā (Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni, pieejams: <http://public.law.lv/ptilevicvalsts.html>). Jebkuras valsts uzbūve un darbība atkarīga no valsts iekārtas veida.

Mūsdienās uzskata, ka demokrātiskā kopienā **valsts ir cilvēka personisko brīvību garantētāja**, vairākuma gribas paudēja un arī mazākuma tiesību aizstāve. Valsts ir mehānisms, kas saskaņo dažādu sabiedrības sociālo grupu intereses. Valsts gādā par katra cilvēka un visas sabiedrības drošību, uzturēdama likumību un tiesisku kārtību.

Pastāv vairākas valsts pārvaldes formas pēc to valdības veida, piemēram, parlamentārisms (parlamentāra republika, kur izpildvara pieder prezidentam; parlamentāra republika, kur izpildvara pieder premjerministram), monarhijs, militārā diktatūra u.c. **Parlamentārā pārvaldes forma** ir raksturīga vairākumam Eiropas valstu. Tā pastāv **Latvijā**, Igaunijā, Lielbritānijā, Vācijā, Itālijā, Spānijā, Zviedrijā, Beļģijā, Austrijā, Īrijā, Itālijā, Šveicē, Norvēģijā, u.c. valstīs.

Izpratne par valsts būtību ir daudzveidīga, vienkāršākais - lai sabiedrībā uzturētu kārtību. Tāpēc šaurākā nozīmē ar jēdzienu valsts var saprast arī publisko varu vai mehānismu, kurš šo publisko varu realizē. Šim nolūkam valstis veido dažādas institūcijas: likumdevēja varas elementus, pie kuriem pieder, piemēram, Saeima; izpildvaras jeb valdības institūciju; kā arī policiju, armiju, tiesu sistēmu u.c.

Tomēr *valsts pastāvēšanas mērķi ir daudz plašāki*. Piemēram, **Latvijas Republikas Satversmē** (Satversmes sapulce, 1922.) – valsts pamatlikumā - ir noteikts, ka [..1918. gada 18. novembrī proklamētā **Latvijas valsts** ir izveidota [..], **lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību..**]. Satversme nosaka, ka Latvija balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības.

Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, kurā valsts valoda ir **latviešu valoda** (LR Satversme, I nodaļa, 4. pants). **Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai** (LR Satversme, I nodaļa, 2. pants).

Latvija ir unitāra daudzpartiju republika, kas ir iekšēji politiski vienota, viengabalaina un nedalāma. Tā sadalīta administratīvi teritoriālās vienībās, kurām nav politiskas un valstiskas patstāvības. Latvijas Republikas Satversmē noteikts, ka Latvijas valsts teritoriju starptautiskos

līgumos noteiktās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale (LR Satversme, I nodaļa, 3. pants). Mūsdienās, reģionālās attīstības kontekstā, Latvijas teritoriālais iedalījums reģionos tiek aplūkots detalizētāk – pastāv seši statistiskie reģioni (t.sk. Rīgas un Pierīgas reģions) vai pieci plānošanas reģioni (t.sk. Rīgas reģions, ko veido Rīgas pilsēta un Pierīgas reģions; <https://likumi.lv/doc.php?id=191670>).

Latvijas parlamentu - tautas pārstāvju sanākumi - **Saeimu** veido **sims tautas priekšstāvji**, kurus uz **četriem** gadiem ievēl vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās. Pašlaik darbojas 12. Saeima, kas tika ievēlēta 2014. gadā, bet **2018. gada 6. oktobrī notiks 13. Saeimas vēlēšanas** piecos vēlēšanu apgabalos – Rīgā, Vidzemē, Latgalē, Kurzemē, Zemgalē (Saeimas vēlēšanu likums, 7. pants). Tiesības vēlēties Saeimu ir pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Par Saeimas darbu var lasīt tās mājaslapā: <http://www.saeima.lv/par-saeimu/saeimas-darbs>.

Saeima ievēl **Valsts prezidentu** uz četriem gadiem - aizklāti balsojot, ar ne mazāk kā 51 Saeimas locekļu balsu vairākumu (LR Satversme, 36. pants, 39. pants). Pašlaik Latvijā Valsts prezidents ir **Raimonds Vējonis**, kurš tika ievēlēts 2015. gadā. Ar Valsts prezidenta darbu var iepazīties mājaslapā: <https://www.president.lv/lv/>.

Latvijā valdības vadītājs ir **Ministru prezidents**, kura kandidātu apstiprināšanai Saeimā izvirza Valsts prezidents. Pašreiz Latvijā Ministru prezidents ir Māris Kučinskis. Ministru prezidents sastāda valdību – Ministru kabinetu, kurā ietilpst ministri (Māra Kučinska valdībā strādā trīspadsmit ministri). Ministru prezidents nosaka valdības politikas virzienus un veido vienotu un saskaņotu Ministru kabineta darbu. Par Ministru kabineta darbu var lasīt tā mājaslapā: <https://www.president.lv/>.

Paralēli minētajam, mūsdienās valsts mērķu jomā ir svarīga valsts

Tālāk lasiet nākamajā lpp.

Sākumu lasiet iepriekšējā lpp.

un sabiedrības tiesisko attiecību regulēšana, jo valstij ir jānodrošina arī kolektīvās tiesības un brīvības, kas nepieciešamas pilsoniskās sabiedrības institūtu funkcionēšanai, piemēram, nevalstisko organizāciju tiesības, arodbiedrību, nacionālo minoritāšu tiesības, invalīdu u.c. grupu tiesības (<http://www.juristavards.lv/doc/176472-latvijas-konstitucionalo-tiesibu-vestures-teoretiskas-problemas/>).

Valstīs notiek valsts varas realizācijas pārraudzība. Tiesībsargu visbiežāk sauc par ombudu. Igaunijas tiesībsargu sauc par tieslietu kancleru, bet Lietuvas tiesībsargs ir Seima kontrolieris. Institūcija, kas **Latvijā** pārrauga, lai tiktu veicinātas un ievērotas cilvēktiesības, atklātu trūkumus tiesību aktos un lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam ir **Tiesībsargs**. Tiesībsarga funkcijas un uzdevumus

nosaka *Tiesībsarga likums* (Saeima, 01.01.2007.). Tiesībsargu ievēl Saeima. Pirms tiesībsarga institūcijas izveides Latvijā darbojās Valsts cilvēktiesību birojs. Ar Tiesībsarga biroja darbu var iepazīties mājaslapā: <http://www.tiesibsargs.lv/>.

Var secināt, ka jēdziens *valsts* ir daudzšķautņains un tiek lietots dažādās nozīmēs. Tam ir politoloģiska, socioloģiska, vēsturiska, juridiska u.c. dimensijas. ▲

Valsts pārvalde – kā vienota sistēma

LNS līdzdalība/iniciatīva: 2015. gada noorganizēja diskursiju par nedzirdīgo bērnu izglītību. Piedalījās pārstāvji no Saeimas, ministrijām, nedzirdīgo skolā un citām iestādēm

Šodien ir grūti iedomāties, kā funkcionētu mūsu valsts bez vienotas pārvaldes struktūras un juridiskās organizācijas. 2002. gada 6. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma vienu no valsts pārvaldes jumta likumiem – Valsts pārvaldes iekārtas likumu, kurā pirmo reizi neatkarīgās Latvijas valsts vēsturē tika skaidri noteikta valsts pārvaldes institucionālā sistēma un tās darbības pamatprincipi.

Likums stājās spēkā 2003. gada 1. janvārī, un tā mērķis ir nodrošināt demokrātisku, tiesisku, efektīvu, atklātu un sabiedrībai pieejamu valsts pārvaldi.

Likuma koncepciju izstrādāja jurists Egils Levits (“Latvijas Vēstnesis” 26.06.2002., Nr. 95 (2670)). Tajā viņš rakstīja: “Latvijai tāpat kā pārējām Austrumeiropas (un citām) jaunajām demokrātijām ir raksturīgs “administratīvais vājums”¹. Tas negatīvi ietekmē iedzīvotāju vēlamu dzīves kvalitāti, kā arī Latvijas starptautisko konkurētspēju.

“Administratīvais vājums” nav viens noteikts “vājais punkts” valsts pārvaldes sistēmā, kuru varētu likvidēt ar vienu konkrētu pasākumu, bet gan dažādu problēmu kopsumma. Katra no problēmām, kuru kopsumma izraisa Latvijas valsts pārvaldes vājumu, ir jārisina ar tai adekvātiem līdzekļiem. Tagad likums darbojas jau 15 gadus, tam ir 100 pantu un 6 grozījumi.

Līdz likuma pieņemšanai valsts pārvaldes darbs balstījās uz Ministru kabineta 1995. gada 28. martā akcep-

tēto Latvijas valsts pārvaldes reformas koncepciju, uz kā pamata bija izdoti vairāki valsts pārvaldes uzbūvi regulējoši normatīvie akti – Ministru kabineta iekārtas likums, likums “Par valsts civildienestu”, atsevišķu ministriju un citu valsts pārvaldes iestāžu nolikumi. Taču praktiskajā darba organizācijā starp valsts pārvaldes iestādēm arvien valdīja atšķirīga izpratne par valsts funkcijām un valsts pārvaldes funkcijām, valsts iestāžu un to vadītāju kompetencēm, nebija skaidri noteikti kritēriji valsts iestāžu veida izvēlei un vienota mehānisma ministriju pārraudzībā esošo iestāžu darbības kontrolei.

Tagad Valsts pārvaldes iekārtas likums nosaka, ka valsts pārvalde ir vienota – neviena iestāde vai pārvaldes amatpersona nevar atrasties ārpus šīs sistēmas. Tā ir pakļauta likumam un tiesībām. Ikviens valsts pārvaldes iestāde un amatpersona darbojas normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros, ievērojot vienotus demokrātiskos un labas pārvaldības principus.

Likums vispusīgi skaidro valsts pārvaldes institucionālo sistēmu un darbības pamatelementus: sabiedrības intereses izsakoša politiskā vadība, kompetenti un motivēti valsts pārvaldes darbinieki, pareiza pārvaldes institucionālā sistēma, pareizas pārvaldes lēmumu pieņemšanas procedūras.

Jebkura demokrātija un valsts pārvalde nepārtraukti attīstās. Būtisks jaunievedums Valsts pārvaldes iekārtas likumā ir VI nodaļa **par sabiedrības līdzdalību**, kas paredz iesaistīt iestāžu darbībā sabiedrības pārstāvjus – sabiedriskās organizācijas un atsevišķas kompetentas personas, iekļaujot viņas darba grupās, konsultatīvajās padomēs vai lūdzot sniegt atzinumus, bez kā šodien ir grūti pat iedomāties likumdošanas procesu. Labs lozungs savai darbībai ir Latvijas cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas SUSTENTO, kurā dalīborganizācija ir arī Latvijas Nedzirdīgo savienība, lozungs: “Neko par mums bez mums!” Šādu principu cenšas ievērot arī LNS, aizstāvot nedzirdīgo cilvēku intereses Saeimā, dažādās ministrijās, padomēs un komisijās. Vai atceraties, kādās? Tematisko materiālu 1. izdevumā tās bija uzskaitītas.

Komentējot likuma nozīmi, Valsts kanceleja atklāj, ka, strādājot pie atsevišķām reformām valsts pārvaldē, Valsts pārvaldes iekārtas likums ņemts kā vadmotīvs.

Valsts pārvalde ietekmē visas valsts politikas jomas, nacionālās attīstības plānošanu un pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem. Tāpēc ikdienā uzmanība tiek pievērsta likumā uzskaitīto valsts pārvaldes principu uzlabošanai, īpaši attiecībā uz publisko pakalpojumu uzlabošanu un e-pakalpojumu attīstību, iedzīvotāju apkalpošanas kvalitātes pastāvīgu pilnveidi un klientu apmierinātības mērīšanu. ▲